

PROBLEM OBRAZOVANJA IMAMA I SAVREMENOST – ULOGA NOVOG MUALLIMA

Mevludin DIZDAREVIĆ

Muftijstvo zeničko

dizdarmev@hotmail.com

SAŽETAK: U radu je tematiziran i teorijski propitan problem edukacije imama i vjeroučitelja u kontekstu mnogolikih savremenih gibanja i socioloških, kulturnih i inih mijena koje se reflektiraju na ovaj proces. Poseban fokus je dat na ulogu časopisa *Novi Muallim* kao doprinosa ovom dragocjenom procesu. Edukacija imama je bitna, možda i najbitnija zadaća Islamske zajednice u cilju realizacije njene misije i vizije ili, bolje, njene ustavne obaveze. No, ovaj zadatak nalazi se pred stalnim izazovima na koje treba adekvatno odgovoriti i anticipacijskom sviješću ih sagledavati. Edukacija imama i drugih učitelja vjere odvija se u tri etape: medresanski period, visokoškolski period i profesionalna faza koja se zasniva na konceptu “stalnog učenja”, a koja se odvija tokom zaposlenja i vršenja uloge imama. Nijednu od ove tri faze ne bismo trebali zanemariti u procesu dosezanja ciljeva Islamske zajednice, a to su kompetentni učitelji vjere koji jedino mogu iznijeti odgovornu zadaću Islamske zajednice.

Ključne riječi: islam, imam, vjeroučitelj, obrazovanje, kontekst, *Novi Muallim*

Uvod

U jednoj poznatoj anegdoti kaže se kako je naš vrli praotac Adem, kada je izašao iz dženneta, rekao svojoj supruzi: “Hava, budi na oprezu; vrijeme je tranzicije”. Ova anegdota koja je kazana u kontekstu društveno-političkih i socijalno-ekonomskih transformacija konca dvadesetog stoljeća na neki način relevantna je i za problem propitivanja dometa i sadržaja znanja koje nudimo. Navlastito je bitna kada je riječ o obrazovanju imama i svih drugih učitelja vjere. Radi se o tome što je tranzicija u kontekstu obrazovanja i neminovne mijene jedina konstanta, dakle, stalan, kontinuiran proces. Ako je cilj obrazovanja, pored dosezanja punine ljudskih potencijala, pripremanje novih generacija za

susret sa životom i osiguravanje od mogućih manipulacija, onda možemo ustvrditi sljedeće: promjena je bitan usud obrazovanja, jer svaka nova generacija kako dolazi, ona se susreće s drugim izazovima, novim krajobrazom i samim tim razvija se potreba traganja za vlastitim rješenjima. Ni stare generacije, s mnogo iskustva, nemaju sve odgovore na nove dileme pa teško mogu biti od pomoći mladim generacijama. Ono što možemo jeste da im posvijestimo vlastito iskustvo, damo podršku na njihovom putu i ohrabrimo ih za njihove greške koje su neminovnost u razvojnom putu svake nove generacije. Pitanja permanentnog propitivanja znanja dobro je posvijestio h. Alija u dobro poznatoj sentenci da *djecu treba odgajati za vrijeme u kojem*

će oni živjeti. Ova misao nikada nije bila aktualnija nego danas kada se svijet mijenja daleko brže nego što te mijene možemo i intelektualno sagledati i kritički odmisli. Vrlo važno pitanje u svemu tome jeste kako obrazovati učitelje vjere, kojim putem ići na tom planu, šta želimo od budućih učitelja vjere i, zatim, kako *Novi Muallim* može doprinijeti u boljim edukacionim stasavanjima naših vjeroučitelja. Stoga ćemo nastojati iznova propitati neke dileme kod obrazovanja učitelja vjere i postaviti u kontekst uloge *Novog Muallima* kao časopisa koji je izdanak naše uleme i njen odgovor na stanovite zapitanosti. Pored značajne teorijske osnove važnu poputbinu pri našem istraživanju čini iskustvo autora u radu kao višedecenijskog

imama Ensar džamije, jedne od najvećih džamija u Bosni i Hercegovini, kao i nastavnika na Islamskom pedagoškom fakultetu u Zenici.

Znanje kao univerzalna antropološka činjenica

Na glasovitoj petoj stranici Kur'ana iznosi se kazivanje o našem praocu Adamu, a. s., i konstituiše kur'anska antropologija ili nauk o čovjeku. U toj viziji dragi Bog nas susreće s melecima koji propituju božanski naum o postavljenju Adema, a. s., za *halifu* na Zemlji i Ademom kojeg Bog poučava *imenima svih stvari*. Upravo ovo kazivanje iskoristio je veliki bosanskohercegovački alim iz doba Austro-Ugarske monarhije Muhamed Seid Serdarević da posvijesti vrijednost znanja: "Znanje treba cijiniti i znane ljude poštovati (ta'zim činiti); meleci, koji nikada ne griješe, moradoše se pokloniti čovjeku koji baš nije bez pogreške, jer se pokazao od njih znatiji. To im je, eto, naredio sam Bog". (Serdarević, 2013:148) Drugačije kazano, meleci su paradigma čiste pobožnosti, a praotac Adem paradigma znanja, pa je razvidno da se *pobožnost* po Božijoj odredbi poklanja znanju, što je imalo dalekosežno značenje za rane generacije muslimana i nastanak klasične kulture islama. Na tim religijskim premisama i poticajima koji su vidljivi u samom Kur'anu nastala je učenost i obrazovni entuzijazam koji se rijetko viđao u ljudskoj povijesti. Hilmo Neimarlija (1988:7) bilježi da su "tokom nepunih dva stoljeća muslimani svoje razumijevanje i svoje življenje islama doveli do obuhvatnih pravnih, teoloških i etičkih uobličjenja. Za isto vrijeme suočili su, proučili i islamski savladali duhovno naslijeđe tadašnjeg zapada i istoka, i u svojoj obrazovanosti otišli dalje i od zapadnih i od istočnih njegovih baštinka". Isti autor (1988:12) smatra da se "obrazovanje i odgajanje muslimana u duhovnom i za duhovno obistinilo u sveopćem oduševljenju i izrazilo tako reći istovremeno u teologiji i filozofiji, praktičnim i egzaktim

naukama, pjesništvu i drugim umjetnostima". Za to vjersko oduševljenje ustvrdio je Hegel u svojim predavanjima o filozofiji povijesti da ono "kao takvo nikada nije izvršilo veća djela".

Mada islamska učenost ima svoje specifičnosti, jer se zasniva na Kur'anu kao temeljnoj inspiraciji i duhovnom izvoru, kao i zbog intenziteta i ekstenziviteta s kojim je ušla u povijest, potraga za znanjem je bila u stanovitosti mjeri prisutna od samih ljudskih početaka pa bi se moglo ustvrditi da je znanje, njegova proizvodnja i transgeneracijska transmisija univerzalna antropološka činjenica. Edukacija predstavlja jednu od nužnih i ozbiljnih potreba ljudske sredine budući da je čovjekova osobenost "usvajanje znanja" i "odgojna prijemčivost". Stoga se kod definiranja čovjeka može kazati da je on "stvorenje-primateljka znanja" i "educirano stvorenje". (Barzanon, 2012:62)

Obrazovanje i odgoj za cilj imaju objelodanjivanje i razvoj čovjekovih sposobnosti. Drugačije kazano, očovječenje samog čovjeka s obzirom na to da se čovjek ne rađa, već se čovjekom postaje kroz proces odgoja i obrazovanja. Nema dileme da snagu jednog društva, njegov politički, ekonomski i socijalni status određuje i uspješnost kojom omogućava dostupnost znanju svojoj populaciji. Važnu ulogu na tom planu tj. distribuciji specifičnog znanja o sebi i svijetu unutar bošnjačkog populusa igra Islamska zajednica koja stoljećima organizira, planira i razvija koncept islamskog obrazovanja za muslimane u Bosni i Hercegovini i šire.

Znanje kao temelj vizije i misije Islamske zajednice

Svaka odgovorna institucija, a Islamska zajednica to jeste, treba

definirati svoju viziju i misiju koja određuje njeno djelovanje¹. Islamska zajednica ima svoju višestoljetnu ukorijenjenost u društvenu zajednicu. Različiti društveno-pravni okviri i kulturno-historijski konteksti davali su joj različite pretpostavke za njen razvoj i djelovanje, ali je uvijek bila na istim ili sličnim tračnicama afirmacije vjerskog identiteta i ucjepljivanje etičkih normi islama u zajednicu. Tu viziju određuje Ustav Islamske zajednice i temeljni tekst islama kao vjere, a to je, dakako, Kur'an. U programskom ajetu Stvoritelj svjetova poručuje vjerovjesniku Muhammedu, a. s.: "O, Poslanice, kazuj ono što ti se objavljuje od Gospodara tvoga – ako to ne učiniš, onda nisi dostavio poslanicu Njegovu – a Allah će te od ljudi čuvati. Allah zaista neće ukazati na pravi put narodu koji neće da vjeruje". (Kur'an, El-Maide, 67) Kako je ulema kao društvena struktura nasljednik misije Božijeg Poslanika, nameće se logičnim da se ovaj ajet odnosi i na ovu društvenu skupinu. Tu misiju unutar bosanskohercegovačkog iskustva islama realizira ulema, ili učitelji vjere koji djeluju pod kišobranom Islamske zajednice. Prema Ustavu Islamske zajednice (Ustav..., 2014), član 6, "Islamska zajednica se stara za ispravno razumijevanje i življenje islama i osiguravanje uvjeta za prenošenje Emaneta. Cilj Islamske zajednice je da svi njeni pripadnici žive u skladu sa islamskim normama. Cilj Islamske zajednice ostvaruje se promicanjem dobra i odvrćanjem od zla. Islamska zajednica čuva vjerodostojnost islamskih normi i osigurava njihovo tumačenje i primjenu". A u članu 8 se dodatno veli: "Islamska zajednica se brine o islamskom odgoju i obrazovanju svojih pripadnika i članova i zalaže se za očuvanje islamskih

¹ Važno je prema Refiku Beekunu (2015:55-75) napraviti distinkciju pojmova vizija i misija. Vizija se fokusira na budućnost – na ono što želimo postati. Misija se fokusira na sadašnjost – šta trebamo uraditi sada kako bismo se približili ostvarenju svoje misije.

Vizija definira trenutnu svrhu postojanja organizacije, kao i njene sadašnje sposobnosti, vrijednosti i filozofiju. Drugačije kazano, vizija definira misiju. Viziju određuje idealizirano stanje koje se želi dosegnuti, a misija je put do tog zamišljenog stanja.

vrijednosti braka i porodičnog i društvenog života uz zajedničko zalaganje muškaraca i žena”.

Samim tim, definirana je vizija Islamske zajednice tj. ispravan odgoj na tradicijskim vrijednostima. Pretpostavka ovim ustavnim određenjima jeste edukacija edukatora tj. obrazovanje onih koji će tu viziju pretočiti u djelatnu misiju i konkretnu akciju, a to su imami i drugi učitelji vjere. Mislim da neću ništa novo kazati kada ustvrdim da su imamski posao, ili bolje misija imama i misija vjeroučitelja, ključni faktor za uspješno ostvarivanje misije Islamske zajednice. Tu je temelj našeg ukupnog rada, a sve drugo je nadgradnja i podrška djelatnosti imama i vjeroučitelja. Od svih faktora unutar Islamske zajednice imami i vjeroučitelji su najbrojniji element, što je samo po sebi obavezujuća činjenica. Pored imama kao nosioca vjerskog života, značajnu ulogu u misiji u Zajednici imaju profesori medresa i islamskih fakulteta, te vjeroučitelji u državnim školama. Prema izvještajima službi Rijasetu IZ za 2022. godinu u navedena tri područja ukupno sudjeluje 3455 službenika i to 1961 imam, 531 profesor u medresama i fakultetima, 961 vjeroučitelj u predškolskim ustanovama osnovnim i srednjim školama. Prema ovome, imami čine 57% službenika misije. “Broj od skoro 2000 imama, neophodnih za misiju u džematima, nesumnjivo predstavlja jedno od najvažnijih pitanja koje nas usmjerava i određuje u sadašnjim i budućim planovima i strategijama razvoja visokog obrazovanja Islamske zajednice.” (Fazlović, 2024)

Pored toga, posao učitelja vjere iznimno je zahtjevan posao, jer je misija imama izuzetno složena s obzirom na pretenziju da bude na usluzi džematlijama ne samo na polju duhovnih potreba nego i na planu svih ili gotovo svih drugih

mnogolikih potreba ljudskog bića. Svaka od tih potreba zahtijeva specifično znanje, ili barem osnove znanja kako bi se mogle ispuniti. Tamo gdje su ljudske potrebe, ondje gdje stanuje ljudska patnja, tamo treba da bude i imam sa svojom riječju, utjehom i nadom. Za neke od njih klasično teološko obrazovanje pokazuje svoju značajnu insuficijenciju. Begić je na svom primjeru i iskustvu (2019:36) posvijestio koliko nedostataka u ovom segmentu ima islamsko praktično obrazovanje za imamsku službu, te da čisto teološka znanja i kompetencije vrlo često nisu dostatni za adekvatnu reakciju u ovakvim teškim životnim situacijama koje zahtijeva npr. dušebrižništvo, kao samo jedan od mnogolikih planova imamskog rada.

Stariji imami su govorili da je posao imama poput posla domaćice: naime, i posao imama i posao domaćice vidi se samo ako se ne radi. Vrhovni poglavar Islamske zajednice reisululema Husein-ef. Kavazović je rekao da “glavne tokove misije nije moguće mijenjati, morat ćemo tražiti načina kako da ih učinimo efikasnijim i lakšim, jer, imamsko-muallimski poziv je okosnica našeg djelovanja i od njegove aktivnosti, kompetencije, posvećenosti i umješnosti uveliko ovisi uspješnost našeg ukupnog rada”. Ovo pitanje nije postavljeno u zaoštreno formi tek sada. Naime, već stoljećima se s različitih strana i iz različitih perspektiva otvara pitanje obrazovanja imama i dometa njihovog utjecaja².

Uistinu misija imama, ili općenito učitelja vjere, bez obzira na kojoj se poziciji nalazio, nosi mnogostruke izazove koje treba anticipirati kako bismo mogli pomoći u njihovoj misiji vjerskog podučavanja i duhovnog vođenja budućih naraštaja kao njihovoj fundamentalnoj kulturološkoj ulozi. Na tom putu potrebno

je načiniti niz obuhvatnijih, ili bolje reći sveobuhvatnijih mjera, kako bi se ukupna pozicija imama repozicionirala. Smatramo nužnim rebrandirati imame i njihovu ulogu, osnažiti njihov materijalni položaj, ali prije svega valja permanentno bdjeti nad obrazovanjem imama, posebice visokim obrazovanjem tih učitelja vjere. Kada to kažemo referiramo se na stajališta Nadžiba Attasa koji je smatrao da reforma društva može da se desi prvenstveno kroz reformu onih koji obrazuju, a to su univerziteti, jer oni školuju one koji će obrazovati i odgajati druge. (Wan Daud, 2010)

No, smatramo da je teško misliti obrazovanje imama isključivo kroz ono koje se nudi na univerzitetima s obzirom na to da obrazovanje imama niti počinje s fakultetima, niti se tu može okončati. Tu bih rekao da je moja prva kritička opaska našeg promišljanja obrazovanja učitelja vjere. Naime, teško je iz tog kompleksnog pitanja isključiti i medrese koje pripremaju studente za fakultete. Iskustvo s terena kazuje da su nekadašnji svršenci medresa imali više teološkog znanja nego što to imaju današnji svršenci medrese i fakulteta imamskog smjera. Kvantum fundamentalnog teološkog znanja je značajno reducirano, pa se od fakulteta očekuje da dooblikuju imama u punom kapacitetu. Solidno zamišljeno, pitanje je da li je dobro realizirano? Osobito je to slučaj kada se radi o vanrednim studentima koji ne pohađaju nastavu i rijetko se viđaju sa svojim profesorima, izuzev na konstultacijama ili ispitima. Također, uvažavajući složenost imamskog posla, dinamičnost okolnosti u kojima se odvija odgojno obrazovni proces, kulturološke mijene koje iskušavamo i koje se neminovno reflektiraju na duhovni krajobraz naše djece, nameće se zaključak o potrebi permanentnog i kontinuiranog obrazovanja imama i praćenja njihovog rada, na jednoj strani, i brže prilagodbe ukupnog univerzitetskog obrazovanja Islamske zajednice novim realnostima. Dakle, obrazovanje

² Već je Lutfi-paša u svom djelu *Asafnama*, koje je jedno od prvih djela o sistemu organizacije kod Osmanlija, kritički govorio o ulemi, a kritički tonovi se javljaju i stoljećima koja

slijede iz različitih izvora. I Hasan Kjačija Pruščak piše da je ulema njegovog vremena neuspješna i da ne ispunjava svoju ulogu u društvu. (ur. Alibašić i Mujić, 2017:419-420)

imama treba se misliti integralno kroz tri etape: srednješkolsko obrazovanje, univerzitetska faza i proces profesionalnog usavršavanja kroz koncept permanentnog obrazovanja.

Vrijeme mijena traži spremnost na promjenu

U suri Ibrahim veli se: “Mi nismo poslali nijednog poslanika koji nije govorio jezikom naroda svoga” (Kur’an, Ibrahim, 5) i navještava se obaveza govornika vjere da govore jezikom koji je razumljiv onima kojima je poruka namijenjena. Međutim, ovo podrazumijeva ne samo znanje jezika kao komunikativnog sredstva nego i cjelokupnog kulturnog identiteta osobe kojoj se obraća i onoga što presudno utječe na taj identitet, a to je duhovni i kulturni kontekst. Stoga je sasvim razvidno oslovljena potreba istraživanja kulturološkog konteksta u kojem obitavaju generacije kojima se obraćamo i promjene kojima su one izložene. U suprotnom, nećemo govoriti “njihovim jezikom” ili jezikom kojeg oni razumiju. A te promjene se dešavaju nevjerojatnom, gotovo filmskom brzinom. Dovoljno je napomenuti da u medicinskim znanostima kvantum informacija se udvostruči svaka 73 dana, u nekim drugim disciplinama nešto sporije, ali opet iznimno brzo. Pitanje je kako sve te mijene procesuirati u duhu mlade osobe na adekvatan način, znajući da niko ne može biti u sukobu s vremenom već samo u sukobu sa samim sobom i s drugim ljudima.

Evidentne su promjene u navikama i praksama savremene porodice. Nekada je centar okupljanja bilo ognjište oko kojeg se okupljala porodica i gdje bi stariji pričali priče i prenosili svoja iskustva. Kasnije je u centar dešavanja došla televizija pa se cjelokupan životni prostor prilagođavao televiziji koja se treba vidjeti iz svake pozicije. U takvoj

porodici moć ima onaj ko u ruci drži daljinski i određuje koji program da se gleda. Sada vidimo odmak i od toga, svi imaju vlastite ekrane pa su članovi porodice raspoređeni u različitim sobama ili različitim dijelovima sobe, zagledani u vlastite ekrane, otuđeni od prave porodice a bliski virtualnim prijateljima i asocijacijama. Takvu porodicu uvezuje samo kvalitet WI-FI signala koji je mjera njihove komunikacije i blizine. Naime, porodice su zblizavaju vrlo često kada nemaju internet-konekciju³.

Vidljive su promjene u jeziku kojim se koriste mladi pa bi se moglo zaključiti da roditelji i djeca razgovaraju u različitim dimenzijama. Sve više je *krindža*, svi bi htjeli na *stejdž* kada se dešava neki *event*, jer svaki mladić i djevojka *wonabe selebriti i influencer* a da bi to ostvarili, neke stvari su *must have*. Zbog manjka socijalnog života i društvene interakcije na stvarnom nivou, promjene na fizičkom zdravlju novih populacija postaju sve izraženije. Nedavno je urađeno istraživanje u ZE-DO kantonu koje je dokazalo da čak 35,2% djece imaju stanovite poteškoće u lokomotornom sistemu. Da je od ukupnog broja oko 2000 pregledanih 542 djece upućeno na preglede zbog stopala, 214 zbog kičmenog stuba a 38 zbog grudnog koša. Već u drugom razredu gotovo njih 600 ima prekomjernu težinu, a kod gotovo 100 njih prisutna je pothranjenost. Ovo su samo fizičke transmutacije, one koje se lakše mjere i prepoznaju. Još su dramatičnije promjene u praksi i navikama i, u konačnici, vrijednostima kao temeljnim određujućim faktorima osobe. Neki autori su primijetili da “čovjekov osjećaj saosjećanja gubi intenzitet. Postoji, prije svega, jedno osnovno načelo: biti od koristi samome sebi. Utilitarizam savremenika ima tako svoje izravno opredmećenje u misli savremenika. (Čimić, 2007:127) Na

sobu i morao provesti neko vrijeme s osobama koje se tamo nalaze. “Upoznao sam tamo vrlo fine ljude”, veli ovaj mladić.

drugoj strani, ljudska civilizacija je zasnovana na empatiji. Antropolozi kažu da početak ljudske civilizacije mogu prepoznati u onom trenutku kada su našli skelet osobe kojoj je zarasla butna kost. Ranije su takvi umirali jer ih niko nije liječio i brinuo se za njih. Zarastanje je izraz njege od strane druge osobe, a nje ga je izraz empatije.

Sve je manje sposobnosti koncentracije, pažnja učenika traje vrlo kratko, apstraktno mišljenje je reducirano, mašta ograničena. To su djeca koju naši mualimi podučavaju u školama i mektebima, što dodatno usložnjava njihov rad. Stariji imami vele da je danas daleko teže raditi s djecom nego ranije, što smatramo potpuno razumljivim. Uvažavajući ovo, neminovnim se postavlja pitanje realizacije planova i programa koje nudimo za mektepsku pouku odnosno vjeronauku, tj. da li se oni mogu realizirati s ovakvom djecom. Ako ne mogu, ili ne mogu svi, možda da razmišljamo o fokusu na neke teme i sadržaje kao što su trideset tri islamska šarta i sl.

U najmanju ruku, nameće se obaveznim permanentno praćenje i dodatna poduka mualima kroz razvijanje mreže mentora od strane glavnih imama i izraslijih imama, putem zvaničnih seminara, ali i intenzivne kurseve na kojima bi se krajnje usredsređeno izlagao određeni korpus znanja s kvalitetnim ispitima i stanovitim beneficijama koje bi iz toga slijedile.

Definirati kakvog imama želimo

U obrazovanju imama postoji stanoviti paradoks koji sprečava jasnu prosudbu o tome kojim putem ići dalje. Naime, učitelji vjere imaju zadatak da čuvaju i prenose tradicijsko znanje, dakle, ono znanje koje pripada prošlim vremenima i minulim generacijama. Oni su, dakle, u osnovi okrenuti prošlom, starom, minulom. Istovremeno, oni žive u sadašnjosti, ma kako je definirali, a odgajaju djecu za budućnost pa njihov pogled mora

³ Kao ilustraciju tome ispričana je anegdota na nekom portalu koja kaže da je neki dječak rekao da mu je sinoć nestalo struje pa je otišao u dnevnu

biti usmjeren i ka novom, onom što tek dolazi. Radi se o tome da u sebi treba smiriti i pomiriti različite, čak potpuno oprečne vizije i koncepcije, što ni u kom slučaju nije jednostavan zadatak.

Kada su u pitanju kulturološke mijene učenika u mektebu nikada ne smijemo izgubiti iz vida da su i pitomci naših obrazovnih zavoda, budući vjeroučitelji, također izloženi tim mijenama tj. oni su rezultat tih mijena. I naši učenici u medresama i studenti na islamskim fakultetima ne odrastaju u egzistencijalnom vakumu, već dijele sve izazove savremenih generacija. Kao što nisu isti polaznici mekteba, ni današnji učitelji vjere nisu isti onim koji su bili ranije. To je, također, odveć važna činjenica koju treba posvijestiti, jer je od dalekosežnog značaja. Imam koji je potpisnik ovih redova učio u mektebu u džematu Vrselje Osman-ef. Dizdarević vanredno je završio medresu, a prije toga imao je zaposlenje u državnoj firmi u Zenici i stanovao u blizini grada. No, da bi bio imam, on taj ugodan posao u gradu napušta i dolazi u udaljeno selo Vrselje gdje je imao tri puta manju platu od činovničke u firmi gdje je radio. Možda griješimo, ali mišljenja smo da je spremnost na žrtvovanje novih generacija za ideju islama na značajno nižem nivou. Vjerovatno je kvantum znanja koje su imali davnašnji učitelji bio nešto niži, ali su oni to uspješno kompenzirali vlastitom predanošću. Složit ćemo se sa Isanovićem (2019:30) koji je rekao "Institucija imama je dugo u dubokoj krizi, bez nagovještaja njenog prevladavanja. Ideja imama i svijest o njegovoj fundamentalnoj vrijednosti postale su višestruko suspektne; ideja imama je prepuštena iščezavanju, a njegov identitet, koji je stoljećima izložen mnogovrsnim, često i bespoštednim, udarima obezvređuje se i rastače. Oni su dugo za zajednicu muslimana dio posvudašnjeg intelektualnog nemara i duboke duhovne nemoći". Stoga je nužno da

promišljamo kakvog imama želimo i šta je optimum koji možemo dobiti? Da li je uopće moguće imati dvije hiljade visokoobrazovanih imama raspoređenih na svim pozicijama? Treba li nam uopće toliki broj teologa? Mogu li medžlisi finansijski podnijeti toliki broj visokoobrazovanih kadrova kad bi i mogli da ih proizvedemo? Po našim uvidima, teško da bi ijedan medžlis mogao finansijski da podnese toliki broj visokoobrazovanih kadrova u ovom trenutku. Dakle, cilj mi je ustvrditi da moramo poraditi na definiranju identiteta imama onakvog kakvog želimo ili, još bolje, onakvog kakav nam je potreban, a ne onakvog kakav bi idealan trebao da bude.

Imam igra nekoliko bitnih uloga u džematu. Prije svega, on je predvodnik u namazu i drugim vidovima molitvi kao što su džume, dženaze i sl. Ovo je njegova najopćenitija uloga za koju nije potrebno preveliko znanje, ali je nužna posvećenost, jer džemat u osnovi liči na imama koji ga predvodi.

Drugo, imam je onaj koji podučava djecu u mektebima osnovnim praktičnim znanjima o vjeri. S obzirom na to da se djeca podučavaju temeljnim znanjima i ovdje nije neophodno visoko teološko znanje, jer se radi o elementarnim vjerskim znanjima.

I, konačno, on je tumač vjere, onaj ko razumijeva i obrazlaže istine vjere. U njegovom biću sabiraju se i sukusiraju silnice tradicijskog znanja i prelamaju sa savremenim društvenim, kulturološkim i duhovnim mijenama. Za ovu ulogu imama potrebno je daleko više znanja i permanentna teološka edukacija kao i edukacija u mnogim drugim segmentima i planovima života. Dobar imam nije nužno specijalista u određenoj disciplini, fikhu, kirietu, akaidu i sl. Štaviše, odveć uska specijalizacija bez osnovnih uvida u druge teorijske discipline može biti štetna ili nedovoljno korisna za ostvarivanje misije imama. Imam je više uporediv s ljekarom opće prakse

koji mora holistički dobro razumjeti čovjeka i imati uvide u mnoge teorijske discipline. Želimo kazati da nije neophodno da u svakom mjestu imamo specijalistu, čak ni ljekara opće prakse, već nekoga ko će znati i moći održavati vjerski život u skladu s potrebama džemata. Da ponovo uvedemo parabolu s medicinskim sistemom; negdje će nam trebati obična seoska ambulanta gdje će pacijenti primiti osnovnu njegu, mjerenje pritiska ili primanje injekcije; tamo gdje su veće potrebe nužno je imati ljekara porodične medicine, a za veće centre i specijaliste koji mogu odgovoriti složenijim zahtjevima. No, neophodno je imati i druge nivoe i određen broj imama u svakom medžlisu koji imaju značajnije kompetencije i zauzimaju ključne uloge. Ovo je važno ne samo zbog džematlija već i zbog samih imama, jer obrazovanje imama mora se nastaviti i nakon formalnog školovanja, a najbolje učenje je učenje iz prakse tj. od onih koji lome isti hljeb i dijele istu sudbinu, a to su odrasliji i obrazovaniji imami.

Obrazovna reforma kao put da ostanemo relevantni

S obzirom na to da je temeljno mjesto edukacije učitelja vjere akademija, dozvolite mi da se prisjetim stavova švedskog autora Oddbjora Leirvika (Leirvik, 2016. prema Bektović, 2019), a koji govori o "univerzitetskoj teologiji", koju raščlanjuje na tri ključna koncepta. Suština tog koncepta ogleda se u tročlanoj strukturi i obaveznosti teoloških studija u odnosu na njihovu utemeljenost i relevantnost. Prije svega, teološke studije moraju biti naučno zasnovane i fundirane na temeljima relevantne univerzitetske prakse. Drugo, one moraju služiti interesima društva u cjelini, i treći postulat jeste da teološke studije moraju biti relevantne za crkvu odnosno vjersku zajednicu na način izražavanja i zadovoljavanja njenih potreba. Dakle, to je ključni okvir koji "univerzitetaska teologija" mora ispuniti da bi bila relevantna.

Prije i iznad svega ona mora odgovoriti potrebama vjerske zajednice koja je osniva, ali na način priznate i prepoznate univerzitetske prakse. A temeljna zadaća osnivanja univerzitetske teologije unutar Islamske zajednice jeste obrazovanje kadrova za kvalitetnu mektepsku pouku i vjeronauku koja je krajnja svrha njenog postojanja kao institucije.

Šta izučavati u ovom kontekstu i na koji način nastavne kurikulume organizirati trajna je dilema. Kada je u pitanju obrazovanje vjeroučitelja i nužni fundus njihovog znanja, možemo govoriti o stanovitom konsenzusu u muslimanskom svijetu gdje bi u samoj osnovi bili fundamentalni teološki predmeti (Kur'an, Tefisr, Hadis, Ahlak), dalje, historija islama i islamske kulture, strukovne vještine kao što su učenje Kur'ana, hatabet i sl., ali i stanoviti kvantum znanja iz psihološko-pedagoško-metodičkih disciplina. Ovdje bih napravio jednu stanku. Naime, u našem obrazovnom sistemu univerzitetske teologije bilo je vrijeme kada pedagoške discipline nisu bile zastupljene, izuzev u minimalnoj mjeri. To vrijeme je odmijenila druga krajnost u kojoj je fokus na metodi, na putu, a ne na samom znanju kao njegovom cilju. Broj predmeta iz oblasti pedagogija i raznih metodika osobito na islamskim pedagoškim fakultetima jasno pokazuje da živimo stanovitu "invaziju" pedagogija i trijumf metodologija nauštrb temeljnih teoloških znanja. U tom kontekstu gubi se temeljno fundamentalno znanje vjere koje je krajnja svrha onoga što radimo. Ipak, imami i vjeroučitelji su osobe s vjerskim autoritetom koji za to dobivaju i muraselu od reisululeme, pa bi fokus na teološkim disciplinama bio samorazumljiv. Pored toga, nužno je poznavanje svjetskih jezika barem na razini osnovne komunikacije kako bi imam mogao pratiti ključne teorijske tokove ali i komunicirati sa širom zajednicom s obzirom na njegovu društvenu ulogu. Potrebno je i niz praktičnih

znanja iz imamske prakse za ključne uloge hatiba, mualima, društvenog radnika i, u konačnici, angažiranog intelektualca. Kako to ostvariti za četiri godine studija uz relativno nedovoljnu društvenu i ekonomsku satisfakciju koja pripada ovoj profesiji, pitanje je čijem odgovoru treba težiti.

Temeljno pitanje jeste kako uopće pomiriti dva temeljna teorijska toka savremenih društvenih i humanističkih disciplina s tradicionalnim islamskim naukama u jedan koherentni kurikulum. Ove intelektualne tradicije proističu iz dvije različite epistemologije ili paradigme, jedne zasnovane na homocentričnoj paradigmi, i druge koja je bazirana na teocentričnoj osnovi. To je misija u kojoj, po svemu sudeći, još u cijelosti nije uspjela nijedna islamska obrazovna institucija. (Alibašić, 2019)

Kao što u hadiskoj nauci postoji kritika seneda i kritika metna, tako bismo kazali i da pitanje obrazovanja imama u kontekstu mektepske pouke i vjeronauke treba misliti kroz prizmu kritike metoda i kritiku sadržaja koji se nudi s naših katedri. Ovo govorimo zbog činjenice da svaki vjeroučitelj samim svojim vjerskim autoritetom postaje tumač vjere, što neminovnim nameće pitanje koju viziju islama on nudi. Relevantnu kritiku našeg mišljenja islama nedavno je uputio prof. Rešid Hafizović koji je napisao da "oni koje Bošnjaci danas smatraju ulemom potpuno su zaboravili najbolju intelektualnu tradiciju muslimana, a islam su sveli na njegovu juridičku formu, na jedva deset odsto kur'anskog sadržaja, lišivši tako ovdašnje muslimane čak same religijske znanstvene kulture". Kada je u pitanju kritika sadržaja koji nudimo, prisjećam se slučaja kojeg navodi prof. Ahmet Alibašić (Alibašić, 2019) o jednom francuskom putopiscu po Indiji Francois Bernieru (u. 1688), koji je zabilježio neobičnu scenu u kojoj je moćni mogulski vladar Aurangzeb (umro 1707) prigovorio svome učitelju Mula

Salihu što ga nije podučio korisnijim znanjima i umijećima koja bi mu pomogla da bude bolji vladar. Prigovorio mu je zbog neutemeljenog potcjenjivačkog stava prema Evropi i godina provedenih u nepotrebnom učenju arapskog jezika i sterilnih filozofskih rasprava "koje su teške za razumjeti a lahke za zaboraviti". Potonji događaji pokazali su da je sultan bio u pravu kada je propitivao sadržaj svog obrazovanja kao što i naše vrijeme i duhovna klima našeg vremena nagoni sve nas da kontinuirano propitujemo domete i zahtjeve obrazovanja imama kao učitelja vjere u cjelini.

Neophodan fond znanja koji je nužan za vjersko obrazovanje nije mali i permanentno se usložnjava i umnožava. Samim tim, vrijeme za izobrazbu naših učitelja vjere treba biti intenzivnije i ekstenzivnije. Dobro je da imamo vrhunske teologe i alime u našim razredima i mektepskim učionicama. Međutim, duže obrazovanje traži i duže žrtvovanje i više investiranja, a recipročan povrat u smislu društvene i ekonomske satisfakcije sve je manji. Svi svojim očima gledaju da sa manje truda mogu završiti neke druge fakultete i biti društveno prihvatljiviji i finansijski bolje pozicionirani. Pitanje je kako pomiriti zahtjeve potrebnog znanja za ovu tešku zadaću i realnosti na samom terenu gdje takvih učitelja vjere imamo sve manje. To je dilema između idealnog i realnog, mogućeg i željenog. Nekada smo imali malo alima koji znaju puno. Danas imamo puno uleme koja zna malo. Da li će ovaj relativno veliki broj uleme proizvesti i generirati i kvalitet, to ćemo tek vidjeti. Možda je odgovor u više usredsređenom pristupu na ono što je istinski bitno u vjerskom znanju, kako ne bismo dobijali prigovore kao šejh Mula Salih tj. da smo se bavili stvarima koje se teško uče, lahko zaborave, a mala fajda od njih bude.

I, naravno, u kontekstu univerzitetske teologije iznimno je

važno posvijestiti da su fakulteti primarno naučnoistraživačke, a tek onda edukacijske ustanove. Njihova primarna društvena misija jeste da se bave istraživanjem društveno relevantnih fenomena, na razini akademske prakse propitivati stvarnost i anticipirati potencijalne izazove. Akademija nije samoj sebi svrha već je u službi sistemu koji ju je proizveo i za potrebe za koju je dizajnirao. Želimo kazati da u svojim istraživačkim naporima teorija koja je producirana univerzitetu bude više usredsređena na one teme i sadržaje koji će biti više od pomoći imamima u smislu odgovora na savremene izazove koji pritišću muslimane. Fakulteti ne smiju služiti sebi već teorijski propitivati one fenomene i anticipirati one pojave koje imaju značajne refleksije na djelovanje i život zajednice. Imami zabavljeni svakodnevnicom za tu svrhu nemaju ni resurse ni mogućnosti. Na koncu konca, svi faktori unutar Islamske zajednice moraju artikulirati i aktualizirati temeljnu misiju Islamske zajednice. U suprotnom ne služe sistemu, nego su sistem sam za sebe.

Novi Muallim i ideja permanentnog učenja

Nijedno obrazovanje ne može oboružati osobu za sve izazove s kojima će se suočiti u svome radu. Osobito je to slučaj sa obrazovanjem imama čiji je dijapazon djelovanja tako širok i složen da zasijeca u mnoga teorijska područja. Osobito to nije moguće u svijetu stalnih mijena kojima smo permanentno izloženi i koje zahtijevaju odgovore. To je na tragu kompetencija savremenog obrazovanja koje glasi *učiti učiti* tj. posjedovanje kulture stalnog učenja, što bi značilo prepoznavati kontekst našeg vremena i duhovnu situaciju današnjih vjernika i njihovu poziciju u svijetu nesklonom vjeri i vjericima. Ovaj koncept prisutan je u islamskoj tradiciji i u praksi promjena muderisa i medrese gdje se sticalo

specifično znanje, ali je u savremenom svijetu postalo pedagoški *mainstream* u kontekstu razvijenih obrazovnih tradicija. Pri tome su mogući različiti vidovi edukacije kao što su seminari, kursevi koji će se povremeno odvijati u okviru svih organizacionih jedinica. Ono što je neophodno poboljšati jeste sačinjavanje stanovitih ispita ili provjera znanja nakon seminara, ali i materijalnu satisfakciju i profesionalnu pozicioniranost onih koji uspješno završe određene edukacije. Ipak, najvažniji oblik permanentnog obrazovanja je samoobrazovanje. "Samoobrazovanje, koje pripada najvažnijim dimenzijama fundamentalne kulture čovjeka, u ukupnoj strukturi (istinskog) obrazovanja ima ontološki značaj jer ono ustvari utemeljuje cjelinu njegove ljudske osobe, te bi trebalo biti jedna od neprepoznatljivijih karakteristika kulture današnjeg imama, osobito onog koji radi u društvima u kojima se znanje cijeni kao najveće bogatstvo i koje jeste krunska vrijednost." (Isanović, 2019)

Upravo u kontekstu samoobrazovanja imama dolazimo do značaja i uloge *Novog Muallima* koji je od samih početka edukaciju imama uzeo u svoj fokus. Da je to tako govori i Uvodnik prvog broja koji je, vjerujemo, napisao sam urednik Muhamed Seid Serdarević i u kojem se navode tri temeljne uloge *Muallima*: prva je da "muallimi (razumijevaj i vjeroučitelji i muderisi) i imami do skrajnosti poniženi i do poniženosti zapostavljeni, a uz to po svom zvanju najodličnija dva staleža trebaju da imadu svoje glasilo, koje će zastupati njihove interese". (Uredništvo lista, 1910: 4) Drugi razlog je obavještanje članstva Udruženja o radu Odbora i njegovim aktivnostima. Zanimljivo je da su oba ova razloga obrazložena na četvrtini stranice da bi ostatak podužeg Uvodnika bio posvećen trećem i temeljnom razlogu osnivanja *Muallima*, a to je obrazovanje imama i mualima. "I

ovo je najglavnije, nama je nužno kao kora hljeba da se što više prosvjećujemo i naobrazujemo a mi – na žalost – zato do sada prilike ne imadosmo, nego smo se morali zadovoljiti i iktefa učiniti s onim znanjem, što smo ga sa sobom iznijeli iz mekteba i medrese." (Uredništvo lista, 1910) Uredništvo lista jasno kazuje da je nakon završetka formalnog obrazovanja okončano obrazovanje imama i "u svjetskim i u vjerskim znanostima", pa se cijelog života samo tim znanjem služe. Na drugoj strani, "učitelji i slični službenici drugih vjera i naroda uza sve suvremeno i upravo savršeno uređenje svojih zavoda... i pošto iziđu iz škole pa nastupe u svoje službe, naobrazuju se u svim granama znanosti, a osobito u svojoj struci. Tako nadoknađuju moguće nedostatke svog školskog znanja, razvijaju ga, primjenjujući ga u praksi dotjeruju i prokuhavaju i obujam mu proširuju. Jednom riječi do smrti se usavršavaju". (Uredništvo lista, 1910) Evidentno je da Serdarević ovdje ukazuje na koncept "cjeloživotnog učenja" koji će tako biti kasnije definiran ali za kojeg imami nisu imali dva bitna uvjeta. Prvi je tegobna egzistencijalna kriza koja je otežavala njihovu usredsređenost na samoobrazovanje. Drugi razlog jeste odsustvo kvalitetne literature i drugih pomagala koja će ići u susret potrebama imamsko-mualimske misije. *Muallim* (1990-1998) i, kasnije, *Novi Muallim* (od 2000. do danas) nastojali su tu prazninu popuniti i dati svoj doprinos temama i sadržajima koji su bitni za djelovanje i rad imama i vjeroučitelja. To jeste list Ilmije za ilmiju, njeno objavljivanje svijetu i njen govor o svijetu u kojem žive. To je izraz njenih teorijskih dometa i naučnih pregnuća. Drugog lista ovog formata nemamo, a kako se teško porediti sa samim sobom, bit će jasno da će tek buduće vrijeme moći dati odgovor koliko se u tome uspijevalo i da li su teme i pristupi bili adekvatno oslovljeni i tematizirani.

Zaključak

Primarna zadaća Islamske zajednice jeste diseminacija Znanja kao najvrednijeg pologa kojeg stoljećima baštini. To je misija i vizija Islamske zajednice koju ona realizira preko posebnih ljudi koji su spremno odabrali da nose taj Emanet. U cilju ostvarivanja svoje vizije Zajednica je prvi put u svojoj višestoljetnoj povijesti izgradila zaokružen obrazovni sistem u kojem ima sve stepene i graduse znanja, od onog osnovnog preko srednjoškolskog do visokog obrazovanja svih nivoa. Prvi put Islamska zajednica ima obrazovanje od razine mekteba do katedri koje mogu proizvesti najviša akademska zvanja za koja smo nekada morali putovati diljem svijeta. U tom smislu mogli bismo kazati da smo iskoristili ovaj historijski momentum na način razvijanja vlastite samodostatnosti i nezavisnosti od drugih centara učenosti i znanja.

No, nijedan sistem ne može biti toliko dobar da ne treba mijene i reforme s obzirom na brzinu kojom globalni i globalizirajući svijet

doživljava stalne transmutacije. Temeljno je pitanje: kako dospjeti do edukacije imama za naše vrijeme i za naše potrebe? Naše je stajalište da potrebe Islamske zajednice ne iziskuju da svi imami budu jednako educirani, ali moramo imati i određeni broj imama na svakom terenu koji su adekvatno educirani. Čini nam se zgodnim napraviti parabolu sa zdravstvenim sistemom u kojem postoje seoske ambulante, primarni, sekundarni i tercijarni sistem zaštite. Po tom planu ne moraju svi imami imati visoko teološko obrazovanje i upućenost u sve grane teologije već osnovno znanje iz islama, adekvatno praktično iskustvo i dovoljno vjerskog žara za rad u džematu. Imam ne mora biti sveznalica, ali mora biti moralna osoba koja želi doprinosti ideji islama, misiji i viziji Islamske zajednice. Drugi nivoi moraju biti s višim stepenom znanja, od stručnjaka opće prakse do visokospecijaliziranih stručnjaka pojedinih teorijskih disciplina.

Dakako, edukacija imama jeste u fokusu, ali da bismo dospjeli do

tog cilja potrebno je ovom zadatku pristupiti na troetapnoj osnovi: prva etapa jeste ona u našim medresama, druga je na fakultetima i treća etapa jeste cjeloživotno učenje u kojem važnu ulogu imaju medžlisi kroz organiziranje sistema mentorstva, raznih seminara i drugih vidova edukacije, ali i samoobrazovanje imama gdje vidimo značajnu ulogu *Novog Muallima* koji je od početka imao tu zadaću na umu.

Reforma obrazovanja i proces edukacije imama i prilagođavanja novim okolnostima mora biti stalan proces. Ovaj proces i njegovi rezultati nikada ne mogu dobiti efekt penjanja na planinu kada stvari s vrha dobivaju svoju jasnoću, već prije hoda kroz maglu u kojem nam je poznat put iza nas i uzak horizont oko nas, a ostatak ćemo otkrivati hodom kroz život. Stoga nam valja koračati naprijed i biti otvoren za novo i drugačije, ili ćemo izgubiti relevantnost i svjesno sebe osuditi na društvenu marginu i beznačajnost.

Literatura

- Alibašić, Ahmed (2019). "Obrazovanje imama i islamskih teologa u Evropi". *Novi Muallim*, 76.
- Alibašić, Ahmed, Mujić, Munir, urednici (2017). *Institucije islamske civilizacije*. Sarajevo: CNS.
- Barzagoon Muhammali (2012). "Traganje za principima islamske edukacije", *Novi Muallim*, VIII, 51.
- Beekun, Rafik Issa (2015). *Strateško planiranje i implementacija u islamskim organizacijama*, Sarajevo: El-Kalem-CNS.
- Begić, Esnaf (2019). "Islamsko dušebrižništvo u Njemačkoj – stanje, izazovi i perspektive". *Novi Muallim*, XX, 78.
- Čimić, Esad (2007). *Drama a/teizacije*. Zagreb-Sarajevo: Šahinpašić.
- Fazlović, Vahid (2014). "Imamski poziv pred savremenim izazovima", *Zapiski, materijali i prilozi s prvog radnog sastanka s dekanima i prodekanima o reformi visokog obrazovanja Islamske zajednice održanog 31.1.2024*. Neobjavljeni materijal.
- Hafizović, Rešid, "Zašto su muslimani nazadovali u odnosu na one iz srednjeg vijeka", <https://senzor.ba/zasto-su-muslimani-nazadovali-u-odnosu-na-one-iz-srednjeg-vijeka/>. (Pristupljeno 5.12.2024)
- Neimarlija, Hilmo (1988). "Neke odrednice klasične islamske obrazovanosti" u: *459 godina Gazi Husrev-begove medrese u Sarajevu*. Sarajevo: Gazi Husrev-begova medresa.
- Isanović, Nusret (2019). "Potreba za promjenom paradigme u razumijevanju imama i njegovom obrazovanju", *Novi Muallim* 78.
- Kavazović, Husein, "Imami su stalno u narodu i dijele njegovu brigu", <https://preporod.info/bs/article/56552/reisul-ulema-imami-su-stalno-u-narodu-i-dijele-njegovu-brigu> (Pristupljeno, 5.12.2024)
- Leirvik, Oddbjørn (2016). "Islamic University Theology" in: *Studia Theologica*, 2.
- Bektović, Safet (2019). "Islamska teologija i obrazovanje imama u dijaspori", *Novi Muallim*, br. 76.
- Serdarević, Seid Muhamed (2013). "Uputa u povijest islama" u; *Muhammed Seid Serdarević – izabrani radovi*. Sarajevo-Zenica: El-Kalem – Muf-tijstvo zeničko.
- Uredništvo lista (1910). "Našim čitateljima" *Muallim*, I, 1-2.
- (2014). *Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst*, Sarajevo.
- Wan Daud Wan Mohd (2010). *Syed Muhammad Naquib Al-Atta – obrazovna filozofija i praksa – izlaganje originalnog koncepta islamizacije znanja*. Sarajevo: Tugra.

الموجز

قضية تعليم الإمام والحداثة – دور مجلة المعلم الجديد

مولودين ديزداريفيتش، مفتي زينيتسا

يتناول المقال قضية تعليم الإمام ومعلم الدين، موضوعيا ونظريا، في سياق العديد من الحركات المعاصرة والتغيرات الاجتماعية والثقافية وغيرها التي تنعكس على هذه العملية. ويركز المقال بشكل خاص على دور مجلة المعلم الجديد من حيث إسهاماتها في هذه العملية القيّمة. إن تعليم الأئمة يمثل الوظيفة المهمة، وربما الأهم، للمشيخة الإسلامية من أجل تحقيق رسالتها ورؤيتها، أو بالأحرى واجباتها الدستورية. ومع ذلك، تواجه هذه الوظيفة تحديات مستمرة تحتاج إلى تجاوب مناسب وإلى نظر بوعي استباقي عال. يجري تعليم الأئمة ومعلمي الدين على ثلاث مراحل: مرحلة الدراسة الثانوية، ومرحلة التعليم العالي، والمرحلة المهنية التي تقوم على مفهوم "التعلم المستمر" والتي يتم تطبيقها أثناء العمل المهني وممارسة مهام الإمام. ولا ينبغي لنا أن نتجاهل أيًا من هذه المراحل الثلاث في سيرة تحقيق أهداف المشيخة الإسلامية، فهؤلاء هم معلمو الدين الأكفاء وهم الوحيدون القادرون على حمل مسؤولية المشيخة الإسلامية.

الكلمات الرئيسية: الإسلام، الإمام، معلم الدين، التعليم، السياق، مجلة المعلم الجديد.

Summary

EDUCATION OF THE IMAMS AND THE CONTEMPORARY TIMES – THE ROLE OF THE JOURNAL NOVI MUALLIM

Mevludin Dizdarević

This article thematizes and analyses the problem of educating the imams and religious studies teachers in the context of diverse contemporary changes, social, cultural and various other elements that have an impact on this process. It emphasizes the role of the journal *Novi Muallim* as a significant contribution to this valuable process. Education of imams is very important, perhaps the most important task of the Islamic Community, to its mission, vision, or better we say it is its constitutional obligation. However, this task is constantly faced with numerous challenges that require adequate response and need to be consciously anticipated. Education of imams and religious studies teachers is carried out in three stages: the madrasa, higher education and finally the professional stage which is conceived based on the concept of "life-long learning", and is carried out throughout the employment stage and through carrying out the role of an imam. None of these stages should be neglected in the process of achieving the goal of the Islamic Community, and that is to have competent teachers of religion as only the competent teachers can carry out the responsibility of the Islamic Community.

Keywords: Islam, imam, religious studies teacher, education, context, *Novi Muallim*